

ISE-õpe ainekava

Sisukord

Õppeaine kirjeldus.....	2
Õppeaine arvestuslik maht	2
Ainevaldkondlikud hindamise erisused	3
Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud.....	3
Moodul 1. Suhtlemine, koostöö ja turvalisus (35 tundi)	8
Moodul 2. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus - baastadmised (35 tundi)	13
Moodul 3. Õigused, kriitiline mõtlemine ja probleemilahendus (35 tundi)	15
Moodul 4. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus – jätkusuutlik elukeskkond (35 tundi).....	19
Moodul 5. Arutlusõpetus. Arutlemine, argumenteerimine ja demokraatia (35 tundi).....	21
Moodul 6. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus – seadused ja uurimistöö (35 tundi)	24

Õppeaine kirjeldus

ISE-õpe on Kärla Põhikooli õppekavaarenduses sündinud II kooliastme ainekava, mis seob omavahel Põhikooli riikliku õppekava sotsiaalsainete valdkonnast ühiskonnaõpetuse ja inimeseõpetuse ainekavad ning ettevõtlikkuse ja arutlusõpetuse ainekava. Ainekavas on erinevate ainete õpiväljundite saavutamine lõimitud erinevate eluliste tegevustega.

ISE-õpe on analoogne Euroopa koolides laialt kasutuses oleva PSHE-ainega. PSHE on ingliskeelne akronüüm, mis tähistab “Personal, Social, Health and Economic Education. PSHE kui lühend tähistab õpetust, mis hõlmab isiklikku, sotsiaalset ja tervislikku haridust, ning eesti keeles võib seda tõlkida kui ”isiklik ja sotsiaalne haridus” või ”terviseteadlikkus”. PSHE on haridussuund, mis keskendub õpilaste isiklikule ja sotsiaalsele arengule, tervise edendamisele ning majandusteadlikkusele. See hõlmab teemasid nagu eneseteadlikkus, sotsiaalsed suhted, tervislik eluviis, rahavajadused ja eetilised otsused. Selle kujundamises on osalenud paljud haridusteadlased ja poliitikud, kes on mõistnud, et pelgalt akadeemilised teadmised ei ole piisavad, et valmistada noori valmisolekuks reaalseks eluks.

Õppeaine arvestuslik maht

ISE-õppe ainekavasse kuulub neli õppainet (inimeseõpetus, ühiskonnaõpetus, ettevõtlikkusõpe ja arutlusõpetus), mille õpitulemused on vastavalt lõimitud õppetegevusele jaotatud kuueks mooduliks. Moodulid ja arvestuslikud nädalatunnid on järgmised:

	Kohustuslikud tunnid	Lisatunnid	IV klass	V klass	VI klass
inimeseõpetus	2			1	1
ühiskonnaõpetus	1				1
ettevõtlikkus		2			
arutlusõpetus		1			
ISE-õpe (inimese-, ühiskonna-, ettevõtlikkus- ja arutlusõpetus)	6		2 M1 ja M2	2 M3 ja M4	2 M5 ja M6

Õppeainete nädalatundide jagunemine ja õppesisu klasside kaupa on määratud kindlaks arvestusega, et õpitulemused ning kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud on saavutatavad.

Üleminek ISE-õppe ainekavale algab 4. klassist ja toimub alljärgnevalt:

	2025/2026			2026/2027			2027/2028		
Aine	4. kl	5. kl	6. kl	4. kl	5. kl	6. kl	4. kl	5. kl	6. kl
käsit/kod/tehn	1	2	1	1	2	1	1	2	2
inimeseõpetus		1	1			1			
ühiskonnaõpetus		0	1		0	1			
ettevõtlikkus		1							
ISE-õpe (inimese-, ühiskonna-, ettevõtlikkus- ja arutlusõpetus)	2 (M1 ja M2)		1 (M5)	2 (M1 ja M2)	2 (M3 ja M4)	1 (M5)	2 (M1 ja M2)	2 (M3 ja M4)	2 (M5 ja M6)
KOKKU	3	4	4	3	4	4	3	2	4

Seoses Kärla kooli osalemisega Arutleva Kooli programmis rakendatakse arutlusõpetuse moodulit eraldiseisvalt 2025/26 ja 2026/27 õppeaasta 6. klassides.

Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Hindamisel lähtutakse Kärla Põhikooli õppekava üldosa sätetest. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise abil saab õppija tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Rakendatakse eristavat hindamist.

Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud

Moodul 1. Inimeseõpetus. Inimeseõpetuse õpiväljundid.

Õpilane:

- IO1 teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid;
- IO2 toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust;
- IO3 toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust;
- IO4 selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb;
- IO5 toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta;
- IO6 selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi;
- IO7 nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi;
- IO8 toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi;
- IO9 toob näiteid erinevast arengutempost murdeas;
- IO10 selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust;
- IO11 mõistab oma võimalusi alata ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest;
- IO12 seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga;

IÕ13 näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi;
IÕ14 kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist;
IÕ15 toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia;
IÕ16 teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel;
IÕ17 toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest;
IÕ18 demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist;
IÕ19 kirjeldab, millest suhtlemine koosneb;
IÕ20 eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;
IÕ21 demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada;
IÕ22 toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme;
IÕ23 selgitab konflikti häid ja halbu külgi;
IÕ24 kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;
IÕ25 eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele;
IÕ26 valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi;
IÕ27 lahendab loovalt ja koostöisel probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused;
IÕ28 toob näiteid meediaga seotud ohtudest;
IÕ29 selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele;
IÕ30 mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias;
IÕ31 teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine;
IÕ32 otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest terviseteadmist infot, järgides autoriõigust;
IÕ33 märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi;
IÕ34 teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära;
IÕ35 toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus;
IÕ36 selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid;
IÕ37 seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks);
IÕ38 toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist;
IÕ39 toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist;
IÕ40 toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest;
IÕ41 selgitab, miks on normid, sh liiklusseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid;
IÕ42 demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi;
IÕ43 kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
IÕ44 demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

Moodul 2. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus – baasteadmised. Õpiväljundid (35 tundi)

Õpilane:

EE2-1 eristab toodet ja teenust lihtsate näidete põhjal;
EE2-2 selgitab, miks on oluline teha koostööd;
EE2-3 teab erinevaid materjale, millest tooteid valmistatakse;

EE2-4 esitab oma toote- või leiutise idee;
EE2-5 osaleb lihtsa toote valmistamises;
EE2-6 osaleb toote valmistamise protsessis;
EE2-7 selgitab, miks tootel on hind ja kuidas tema toote hind kujunes;
EE2-8 osaleb oma toote müügi protsessis;
EE2-9 analüüsib müügi protsessi;
EE2-10 osaleb meeskonna ürituse kavandamises;
EE2-11 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja kasutab neis allikates sisalduvat infot enda tarbeks;
EE2-12 osaleb ürituse läbiviimisel;
EE2-13 koostab reklaami;
EE2-14 näitab head ettevõtlikku eeskuju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja koolielus;
EE2-15 analüüsib ürituse toimumise järel, mis läks hästi ja mida saaks paremini teha;
EE2-16 kirjeldab noorte võimalusi kogukonnas;
EE2-17 näitab head ettevõtlikku eeskuju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja kogukonnas (KETT praktika).

Moodul 3. Ühiskonnaõpetus. Ühiskonnaõpetuse õpiväljundid.

Õpilane:

ÜÕ1 teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;
ÜÕ2 esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;
ÜÕ3 toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;
ÜÕ4 loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;
ÜÕ5 leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena; KETT
ÜÕ6 nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;
ÜÕ7 nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;
ÜÕ8 toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;
ÜÕ9 kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;
ÜÕ10 kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;
ÜÕ11 osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;
ÜÕ12 leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;
ÜÕ13 selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;
ÜÕ14 kasutab viitamist nõuetekohaselt;
ÜÕ15 tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;
ÜÕ16 mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;
ÜÕ17 toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;
ÜÕ18 toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda;
ÜÕ19 toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;
ÜÕ20 loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida;
ÜÕ21 nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;
ÜÕ22 teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;
ÜÕ23 oskab oma aega ja tegevusi planeerida;
ÜÕ24 toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;
ÜÕ25 koostab eelarve etteantud piirides;
ÜÕ26 kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;

ÜÕ27 selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.

Moodul 4. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus – jätkusuutlik elukeskkond õpiväljundid (35 tundi)

Õpilane:

EE4-1 selgitab ettevõtluse mõisteid;
EE4-4 saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonnas;
EE4-3 on positiivse hoiakuga ettevõtluse ja ettevõtjate suhtes;
EE4-4 suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ja mõistab, kuidas meie tegevused mõjutavad seda;
EE4-5 teab, mida tähendab jätkusuutlikkus ja kuidas olla keskkonnasõbralik;
EE4-6 mõistab ringmajanduse kontseptsiooni ja seda, kuidas see aitab ressursse säästa ja jäätmeid vähendada;
EE4-7 uurib ja kirjeldab materjali ja toote omadusi ringmajanduse kontekstis;
EE4-8 valmistab erinevatest materjalidest tooteid, kasutades sh tootearenduse põhimõtteid;
EE4-9 koostab ärimudeli toote/ teenuse kohta;
EE4-10 viib läbi lihtsa turu-uuringu, et selgitada välja oma toote vajadus sihtrühma seas;
EE4-11 osaleb toote valmistamise protsessis;
EE4-12 selgitab, miks tootel on hind ja kuidas tema toote hind kujunes;
EE4-13 osaleb oma toote müügi protsessis;
EE4-14 analüüsib müügi protsessi;
EE4-15 osaleb meeskonna ürituse kavandamises;
EE4-16 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja kasutab neis allikates sisalduvat infot enda tarbeks;
EE4-17 osaleb ürituse läbiviimisel;
EE4-18 koostab reklaami;
EE4-19 näitab head ettevõtlikku eeskuju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja koolielus;
EE4-20 analüüsib ürituse toimumise järel, mis läks hästi ja mida saaks paremini teha;
EE4-21 kirjeldab noorte võimalusi kogukonnas;
EE4-22 näitab head ettevõtlikku eeskuju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja kogukonnas (KETT praktika).

Moodul 5. Arutlusõpetuse (Arutlev Kool) õpiväljundid.

Õpilane:

AÕ1 kirjeldab suhtlemisel tekkivaid tõkkeid
AÕ2 nimetab veenva sõnavõtu erinevaid komponente
AÕ3 saab aru, mis on argument
AÕ4 kirjeldab argumenteerimiseks vajalikke eeldusi
AÕ5 nimetab argumenti osasid
AÕ6 loob argumenti mudeli abil iseseisvalt argumente erinevatel teemadel
AÕ7 mõistab mõistete „ümberlüke ja „vastuargument“ erinevusi
AÕ8 vastab enda mõtteid põhjendades ja tõestades kaasõpilaste esitatud seisukohtadele
AÕ9 nimetab levinuimad demagoogiavõtteid
AÕ10 tunneb ära levinuimad demagoogiavõtted
AÕ11 selgitab argumenti ja demagoogia vahelist erinevust
AÕ12 eristab fakte arvamusest
AÕ13 leiab tekstist argumente või selle osasid või märkab nende puudumist
AÕ14 hindab teabe usaldusväärsust
AÕ15 kirjeldab kõnede erinevaid eesmärke
AÕ16 selgitab esituse olulisust kõnepidamise puhul

- AÕ17 teab, kuidas kõnet üles ehitada
AÕ18 nimetab esinemishirmu peamised põhjused ning viise, kuidas sellega toime tulla
AÕ19 analüüsib end avaliku esinejana
AÕ20 nimetab heale kõnepidajale iseloomulikke tunnuseid ning püüab neid iseseisvalt rakendada
AÕ21 kirjeldab väitlusformaati
AÕ22 oskab kasutada vahemärkusi ning selgitab nende seost igapäevaeluga
AÕ23 leiab eakohaste teemade puhul koos tiimikaaslastega vähemalt kaks argumenti nii jaatavalt kui eitavalt poolelt
AÕ24 nimetab kaasuse erinevaid osasid
AÕ25 leiab kaasuse toetamiseks sobivat tõestusmaterjali, analüüsides sealjuures selle usaldusväärsust.

Moodul 6. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus – seadused ja uurimistöö õpiväljundid (35 tundi)

Õpilane:

- EE6-1 selgitab ettevõtluse mõisteid;
EE6-2 saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonnas;
EE6-3 on positiivse hoiakuga ettevõtluse ja ettevõtjate suhtes;
EE6-4 uurib ja kirjeldab materjali ja toote omadusi ringmajanduse kontekstis;
EE6-5 valmistab erinevatest materjalidest tooteid, kasutades sh tootearenduse põhimõtteid;
EE6-6 teab oma õigusi ja kohustusi kui klient ja ettevõtja;
EE6-7 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja esitab neis allikates sisalduvat infot;
EE6-8 koostab ärimudeli toote/ teenuse kohta;
EE6-9 viib läbi lihtsa turu-uuringu, et selgitada välja oma toote vajadus sihtrühma seas;
EE6-10 osaleb toote valmistamise protsessis;
EE6-11 selgitab, miks tootel on hind ja kuidas tema toote hind kujunes;
EE6-12 osaleb oma toote müügi protsessis;
EE6-13 analüüsib müügi protsessi;
EE6-14 osaleb meeskonna ürituse kavandamises;
EE6-15 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja kasutab neis allikates sisalduvat infot enda tarbeks;
EE6-16 osaleb ürituse läbiviimisel;
EE6-17 koostab reklaami;
EE6-18 näitab head ettevõtlikku eeskuju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja koolielus;
EE6-19 analüüsib ürituse toimumise järel, mis läks hästi ja mida saaks paremini teha;
EE6-20 kirjeldab noorte võimalusi kogukonnas;
EE6-21 näitab head ettevõtlikku eeskuju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja kogukonnas (KETT praktika);
EE6-22 viib läbi väikese uurimistöö ettevõtlikkuse või jätkusuutliku elukeskkonna teemal;
EE6-23 otsib ja analüüsib usaldusväärset infot digikeskkondadest;
EE6-24 rakendab allikakriitilisust;
EE6-25 kasutab ettevõtlusteadmisi;
EE6-26 koostab kirjaliku uurimistöö nõuetekohase vormistusega;
EE6-27 esitleb oma uurimistöö tulemusi arusaadavalt kaaslastele.

Moodul 1. Suhtlemine, koostöö ja turvalisus (35 tundi)

Teema	Õpiväljundid	Praktilised ülesanded	Hindamine ja tagasiside
Eneseteadlikkus alateemad: 1) Mina, oskused ja huvid; 2) Enesehinnang; 3) Enesejuhtimine ja suhted (8 tundi)	Õpilane: 1) IÕ4 selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb; 2) IÕ5 toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta; 3) IÕ6 selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi; 4) IÕ33 märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi; 5) IÕ34 teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud ja tunneb need ära; 6) IÕ35 toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus.	1) Oma tugevuste ja arenguvõimaluste tundmine ja esitamine; 2) Klassikaaslasele konstruktiivse ja positiivse tagasiside andmine; vastutuse võtmine; 3) Videote või animafilmide vaatamine, kus käsitletakse stereotüüpe, eelarvamusi ja enesehinnangut ning nende analüüsimine; 4) Esitluse tegemine oma teemadest, mis käsitlevad stereotüüpe ja eelarvamusi; 5) Kaaslasele, märkamise ja tunnustamine; 6) Meditatsiooni- või lõdvestustehnikaid, et tegeleda stressi ja emotsioonidega.	Õpilane: 1) Oskab lihtsustatud keeles seostada enesehinnangu kujunemist teiste tagasiside ja enda kogemustega; 2) Nimetab või kirjutab vähemalt 3-5 enda positiivset omadust; 3) Oskab tuua näiteid, kuidas oma omadusi arendada (nt julgus – harjutada esinemist); 4) Kirjeldab kolme klassikaaslase või animategelase positiivset omadust; 5) Oskab ära tunda eelarvamust või stereotüüpi; 6) Suudab näite põhjal selgitada, kuidas eelarvamused mõjutavad inimesi (nt valikuid, suhtumist).
Eneseteadlikkus alateema: 1) Suhtlemine; 2) Tunnete väljendamine. (6 tundi)	Õpilane: 1) IÕ19 kirjeldab, millest suhtlemine koosneb; 2) IÕ20 eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid;	1) Rühmatöö eduka suhtlemise sammude kaardistamiseks; 2) Lühivideod kehakeele elementide ära tundmiseks ja nende analüüsimiseks; 3) Paarisharjutused kindla stsenaariumi	Õpilane: 1) Nimetab vähemalt kolme suhtlemise osa (nt kuulamine, rääkimine, kehakeel); 2) Toob näiteid verbaalsest ja mitteverbaalsest suhtlemisest ning kirjeldab, kuidas need koos mõjuvad; 3) Rollimängus või arutelus väljendab tunnet „mina-

	3) IÕ21 demonstreerib õpisiituatsioon, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada; 4) IÕ22 toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis, ning lahendab õpisiituatsioon teemakohaseid probleeme.	põhjal, nt konflikt, küsimustele vastamine, tunnustamine; 4) Vestlused tunnete kaartide põhjal, VEPA pöidlamärgid tunnete jagamiseks; 5) Sõnumi selge edastamise ja kuulamisoskuse harjutamine; 6) Veebikasutuse reeglite tundmine; 7) Plakatite ja esitluste koostamine teemal: „Edukas ja turvaline suhtlemine“.	sõnumiga“ (nt „Ma tunnen... kui...“); 4) Nimetab vähemalt kaks turvalise suhtlemise viisi ning rollimängus teeb sobiva valiku.
Otsustamine alateema: 1) Tervis, 2) Füüsiline areng ja igapäevased harjumused (7 tundi)	Õpilane: 1) IÕ7 nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi; 2) IÕ8 toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi; 3) IÕ9 toob näiteid erinevast arengutempost murdeas; 4) IÕ10 selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust; 5) IÕ36 selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid; 6) IÕ37 seostab peamisi tervisenäitajaid	1) Ajajoone koostamine erinevate arenguetappidega; 2) Erinevate inimeste arengutempo ja individuaalsete erinevuste kaardistamine; 3) Empaatiamängud käitumise ja suhtumise mõjust ja toetava keskkonna vajadusest; 4) Mõistekaardi koostamine „Tervis on...“; 5) Lihtsad praktilised mõõtmised (pulsi mõõtmine, uneharjumuste	Õpilane: 1) Toob vähemalt kolm füüsilise ja kolm emotsionaalse muutuse murdeas; 2) Oskab tuua näiteid, kuidas inimesed arenevad eri tempos, ja selgitab, miks see on normaalne; 3) Nimetab vähemalt ühe näite, kuidas keegi areneb kiiremini või aeglasemalt (nt kasv, häälemurre, huvid); 4) Põhjendab vähemalt kolme põhjust, miks on keha eest hoolitsemine vajalik; 5) Suudab nimetada vähemalt kolme tervist mõjutavat tegurit (nt uni, toitumine, liikumine); 6) Oskab seostada vähemalt 2 tervisenäitaja hea/halva tervisliku seisundiga;

	inimese tervisliku seisundiga (nt une kvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, KMI); 7) IÕ38 toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist; 8) IÕ39 toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist; 9) IÕ32 otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autorõigust; 10) IÕ1 teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid; 11) IÕ2 toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust; 12) IÕ11 mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 13) IÕ12 seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.	arutelu), näidete analüüs; 6) Lihtsaid meditatsiooni- ja lõdvestustehnikaid stressi vähendamiseks; 7) Esitluse tegemine mis käsitlevad tervislikke eluviise, toitumist ja kehalist aktiivsust; 8) Ametite uurimine ja seostamine ettevõtlikkusega; 9) Arutelu külalisesinejaga (ettevõtja, lapsevanem).	7) Nimetab vähemalt ühe viisi (nt kätepesu, puuviljade söömine, puhkamine) kuidas tervist toetada; 8) Nimetab vähemalt ühe tegevuse igas kategoorias (turvalisus, liikumine, toitumine), kuidas oma tervist hoida; 9) Kasutab 1-2 eneseabi võtet (vaikuseminutid, meditatsioon, koputustehnika jms); 10) Esitab 3 tervise teemalise infoallikat ja viitab neile õigesti. 11) Oskab tuua vähemalt ühe arusaadava näite meedia mõjust tervisekäitumisele, arutelu käigus suudab põhjendada. 12) Toob vähemalt ühe näite (nt liikumiskampaania, sotsiaalmeedia väljakutse).
Tegutsemine alateemad: 1) Tervist ohustavad	Õpilane: 1) IÕ40 toob näiteid elu ja tervist ohustavatest	1) Ajurünnak, mis on kooli ja kodu normid, miks neid järgida	Õpilane: 1) Nimetab vähemalt 3 ohuteguri (nt suits, alkohol, liikluses

tegurid riskid; 2) Normid ühiskonnas; 3) Esmaabi. (6 tundi)	-	teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest; 2) IÕ41 selgitab, miks on normid, sh liikluseadus kohustuslik kõigile ning järgib neid; 3) IÕ42 demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi; 4) IÕ43 kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele; 5) IÕ44 demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi; 6) IÕ11 mõistab oma võimalusi alata ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 7) IÕ12 seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.	2) Plakati kujundamine teemal „Kuidas hoiduda tervist ohustavatest teguritest“ koolis; 3) Koolimaja ja selle ümbruse vaatlus: ohukohtade tuvastamine ja arutus, kuidas neid vältida; 4) Esmaabi praktilised harjutused (sidumine, abi kutsumine); 5) Riskikäitumist kajastavate reklaamide analüüsimine; 6) Ametite uurimine ja seostamine ettevõtlikkusega; 7) Arutelu külalisesinejaga (ettevõtja, lapsevanem).	riskimine) ja selgitab, kuidas seda vältida; 2) Toob põhjuse, miks liiklusreegleid või muid norme peab järgima; rollimängus käitub vastavalt reeglitele; 3) Näitab vähemalt kahte lihtsat esmaabivõtet (nt sidumine, abi kutsumine) ja oskab nimetada abi saamise kohti (112, kooli med.õde); 4) Nimetab vähemalt 2 kahjuliku tagajärje (nt sõltuvus, terviseprobleemid); 5) Suudab rollimängus öelda selge ja viisakas „ei“ ning põhjendada; 6) Üks kirjalik esitlus teema kohta.
Võimalused alateema: 1) otsustamine, 2) probleemilahendus - konfliktid ja käitumisviisid (8 tundi)		Õpilane: 1) IÕ23 selgitab konflikti häid ja halbu külgi; 2) IÕ24 kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise;	1) Arutlused klassis juhuslike konfliktide või probleemsete olukordade üle (nt koolis tekkivad vaidlused,	Õpilane: 1) Oskab tuua vähemalt kolm positiivset (nt õpitakse üksteist paremini tundma) ja kolm negatiivset külge (nt tülid); 2) Oskab tuua ühe näite toimivast ja ühe näite

	3) IÕ25 eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele; 4) IÕ26 valib õpisisituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi; 5) IÕ27 lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused; 6) IÕ13 näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi; 7) IÕ14 kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist; 8) IÕ15 toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia. 9) IÕ28 toob näiteid meediaga seotud ohtudest; 10) IÕ29 selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele, 11) IÕ30 mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias; 12) IÕ31 teab, mis on autoriõigused ja et	sotsiaalmeedia olukorrad); 2) Skeemide või mõttekaardi koostamine, mis illustreerivad erinevaid konfliktide lahendusviise ning nende mõju suhetele; 3) Oma järelduste ja põhjenduste esitlemine; 4) „Plussid ja miinused“ tabeli koostamine; 5) Lühikeste videote vaatamine konfliktidest, probleemidest või meediakajastuses t ja nende analüüsimine; 6) Ametite uurimine ja seostamine ettevõtlikkusega; 7) Arutelu külalisesinejaga (ettevõtja, lapsevanem).	mittetoimivast lahendusest; 3) Oskab näidete põhjal öelda, millise käitumisviisiga on tegu, ja kirjeldab mõju suhetele; 4) Rollimängus teeb sobiva valiku (kehtestav käitumine). 5) Pakub rühmatöös vähemalt kaks lahendust ning oskab nimetada nende tugevusi ja nõrkusi; 6) Pakub vähemalt 2 erinevat lahendust samale probleemile; 7) Selgitab näite abil, kuidas teiste arvamus või surve mõjutab tema otsuseid; 8) Suudab tuua vähemalt ühe otsuse ja selle võimaliku tagajärje (hea või halb); 9) Nimetab vähemalt kahte ohtu (nt valeinfo, küberkiusamine, sõltuvus); 10) Seostab meedia mõju vähemalt kahe näitega (nt reklaamid mõjutavad ostu, sotsiaalmeedia mõjutab sõprust); 11) Kirjeldab vähemalt ühe tagajärje, mis võib kaasneda läbimõtle mata sõnumi või postitusega; 12) Suudab oma sõnadega selgitada, miks autoriõigused on vajalikud, ja tuua ühe tagajärje rikkumisest.
--	---	--	--

	need on seadusega kaitstud, selgitab, miks peab autorõigusi järgima ja mida võib kaasa tuua eiramine; 13) IÕ12 seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.		
--	--	--	--

Moodul 2. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus - baasteadmised (35 tundi)

Teema	Õpiväljundid	Praktilised ülesanded	Hindamine ja tagasiside
Sissejuhatus ettevõtlusesse ja meeskonnatöösse (toode vs teenus, materjalid)	Õpilane: 1) EE2-1 eristab toodet ja teenust lihtsate näidete põhjal; 2) EE2-2 selgitab, miks on oluline teha koostööd; 3) EE2-3 teab erinevaid materjale, millest tooteid valmistatakse.	1) Toodete ja teenuste eristamine; materjalide omaduste analüüs.	1) Mida hinnatakse: oskus eristada toodet ja teenust, koostöö olulisuse mõistmine, materjalide tundmine; 2) Kuidas hinnatakse: vestlus ja arutelu osalemine, rühmatöö vaatlus, töölehe täitmine; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane osaleb aruteludes ja toob näiteid oma vastustes.
Oma toote idee (õpilasleiuutise idee)	Õpilane: 1) EE2-4 esitab oma toote- või leiuutise idee; 2) EE2-5 osaleb lihtsa toote valmistamises.	1) Tooteidee väljamõtlemine ja esitlemine; leiuutise joonis, idee kirjeldus.	Õpilasleiuutajate konkursil ja/või teaduskonverentsil osalemine 1) Mida hinnatakse: loovus ja idee esitamise oskus, osalemine toote valmistamisel; 2) Kuidas hinnatakse: idee esitlemine, joonise või kirjelduse esitamine, toote prototüübi loomine; 3) Millal arvestatakse: pärast toote joonise ja idee kirjelduse esitlemist.

Tootmine, hinna määramine ja müük	Õpilane: 1) EE2-6 osaleb toote valmistamise protsessis; 2) EE2-7 selgitab, miks tootel on hind ja kuidas tema toote hind kujunes; 3) EE2-8 osaleb oma toote müügi protsessis; 4) EE2-9 analüüsib müügi protsessi.	1) Tootmisideed ja -võtted; hinna kujundamine; müük (laat).	1) Mida hinnatakse: osalemine tootmisprotsessis, hinna kujunemise selgitamine, müügi protsessis osalemine; 2) Kuidas hinnatakse: toote valmimise vaatlus, hinna põhjendus kirjalikult või suuliselt, osalemine laadal; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on osalenud toote valmistamises ja hinna põhjendamises ning osalenud müügisituatsioonis.
Projekt: üritus koolis (reklaam, läbiviimine, analüüs)	Õpilane: 1) EE2-10 osaleb meeskonna ürituse kavandamises; 2) IÕ11 mõistab oma võimalusi algtada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 3) EE2-11 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja kasutab neis allikates sisalduvat infot enda tarbeks; 4) EE2-12 osaleb ürituse läbi viimisel; 5) EE2-13 koostab reklaami; 6) EE2-14 näitab head ettevõtlikku eeskujut oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja koolielus; 7) EE2-15 analüüsib ürituse toimumise järel, mis läks hästi ja mida saaks paremini teha.	1) Meeskonnas ürituse kavandamine ja läbiviimine; reklaammaterjalide loomine (plakat, digireklaam), analüüs ja kajastus üritusest.	1) Mida hinnatakse: meeskonnatöö oskus, loovuse ja info olulisus reklaamis, analüüsimist. ürituse kajastus; 2) Kuidas hinnatakse: õpetaja ja kaaslaste tagasiside, ürituse vahetu vaatlus, üritusejärgne eneseanalüüs ja ürituse kajastus; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on osalenud ürituse korraldamisel ja suudab oma panust kirjeldada/analüüsida ja on koostanud ürituse kajastuse.

Ettevõtlikkus kogukonnas (KETT praktika)	Õpilane: 1) EE2-16 kirjeldab noorte võimalusi kogukonnas; 2) EE2-17 näitab head ettevõtlikku eeskuju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja kogukonnas (KETT praktika); 3) IÕ12 seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.	1) Kogukonnas osalemine (vabatahtlik töö või ürituse korraldamine kogukonnas).	1) Mida hinnatakse: osalemine kogukonna tegevuses, ettevõtlik hoiak; 2) Kuidas hinnatakse: kogemuste esitus, arutelu, eneseanalüüs; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on aktiivselt osa võtnud vabatahtlikust tegevusest ja kirjeldab oma kogemust.
---	--	--	---

Moodul 3. Õigused, kriitiline mõtlemine ja probleemilahendus (35 tundi)

Teema	Õpiväljundid	Praktilised ülesanded	Hindamine ja tagasiside
Õigused ja kohustused ühiskonnas ja koolielus (10 tundi)	1) ÜÕ6 nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust; 2) ÜÕ7 nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi; 3) ÜÕ8 toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud; 4) ÜÕ9 kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal; 5) ÜÕ10 kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel; 6) ÜÕ11 osaleb oma klassi otsustusprotsessides	1) Arutelu: seaduste roll ühiskonnas; 2) Juhuslike olukordade lahendamine; 3) Arutelu: kooli kodukord; ÕE põhikiri, ülesanded, tegevused; 4) Kandideerimine ÕEsse; 5) Ettepanekute tegemine juhtkonnale; 6) Küsitluse korraldamine; 7) Koosolekutel osalemine.	1) Toob mitmeid konkreetseid näiteid seaduste rollist, põhjendab seisukohti ja seob need inimõigustega; 2) Selgitab selgelt, miks kooli kodukord ja ÕE on vajalikud; toob näiteid, kuidas need mõjutavad õpilaste elu; osaleb aktiivselt arutelus; 3) Valmistab ette sisuka kandidatuuri (nt põhjendab, miks sobib esindusse, toob ideid koolielu parendamiseks); 4) Esitab ettepanekuid, mis on realistlikud ja põhjendatud; arvestab kooli väärtustega ja teiste arvamustega; 5) Planeerib küsitluse läbimõeldult (küsimused arusaadavad, eesmärk

	demokraatia põhimõtteid arvestades.		selge), viib selle läbi ja esitab tulemused klassile või ÕE-le; 6) Osaleb aktiivselt otsustamisprotsessis, avaldab arvamust, kuulab teisi ja järgib kokkuleppeid.
Riikidevaheline koostöö (3tundi)	1) ÜÕ1 teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt; 2) ÜÕ2 esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest.	1) Mini-uurimus riikide (sh Läänemereäärsete) riikide koostööst.	1) Loetleb kõik Läänemere-äärsed riigid ja näitab need kaardilt õigesti; seob ka mini-uurimuses riikide koostöö konkreetsete näidetega. 2) Uurimustööle vastavate nõuete täitmine.
Kultuur ja kultuurilised väärtused (3 tundi)	1) ÜÕ15 tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta; 2) ÜÕ16 mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt; 3) ÜÕ17 toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud; 4) ÜÕ18 toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda.	1) Arutelud kultuurilisest diskrimineerimisest, erinevate kultuuride traditsioonidest; 2) Arutelu: kuidas meie kultuuriline taust mõjutab meie igapäevast elu.	1) Tunneb ära erinevaid kultuurikonflikte ja diskrimineerimise vorme ning toob mõned konkreetset, elulised näited; 2) Selgitab, miks inimestel on erinevaid vaatenurki ja põhjendab, miks maailmavaated võivad erineda; 3) Toob mitu erinevat kultuurinähtust (nt toidu, traditsioonide, rituaalide või pühade näiteid) ja kirjeldab, kuidas ta nendega kokku puutus; 4) Toob mõne näite tunnustest (nt keel, religioon, traditsioonid, väärtused, toit) ja selgitab, kuidas need määravad kultuurilist identiteeti.

Meediapädevus ja kriitiline mõtlemine (8 tundi)	1) ÜÕ12 leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot; 2) ÜÕ13 selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid; 3) ÜÕ14 kasutab viitamist nõuetekohaselt; 4) IÕ1 teab, et meedia saab mõjutada inimeste käitumist, toob näiteid; 5) IÕ2 toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste aktiivsust ühiskondlikus elus kaasa löömisel; 6) IÕ29 selgitab meedia mõju inimese käitumisele ja suhetele; 7) IÕ30 mõistab vastutust oma sõnade ja tegude eest, sh sotsiaalmeedias; 8) IÕ32 otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest infot, järgides autoriõigust.	1) Infoallikate võrdlus, kriitilise lugemise harjutus; 2) Artiklite kirjutamine koolilehte (erinevad teemad).	1) Leiab vähemalt kaks allikat, hindab nende usaldusväärsust ja võrdleb kriitiliselt infot, tuues erinevused välja. 2) Eristab fakti ja arvamuse ning toob ühe näite; 3) Viitab kõigile allikatele korrektsete vormingute ja reeglite järgi (artiklid, pildid, veebilehed); 4) Selgitab mitmeid näiteid, kuidas meedia mõjutab inimese käitumist (toitumine, uni, liikumine jne) ja suhteid; 5) Selgitab vastutuse põhimõtteid ja toob näiteid oma sõnade ja tegude mõjust sotsiaalmeedias;
Probleemilahendus ja otsustamine (8 tundi)	1) IÕ13 näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi (ühiskondlik otsustusprotsess); 2) IÕ14 kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist (grupi surve, demokraatlik kaasamine); 3) IÕ15 toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia (ühiskondlikud või	1) Juhtumianalüüsi d: kooli või kogukonna probleem, grupi otsuseid ja nende tagajärgi. 2) Rühmatööd probleemilahenduses: klassi või kogukonna kitsaskohad, otsustada demokraatlikult, kaaluda erinevaid lahendusi ja nende	1) Tuletab mitu lahendusvõimalust, arvestab erinevate osapoolte huve ja põhjendab, miks valikuid kaaluda; 2) Selgitab erinevate kaaslaste mõju otsusele, toob näiteid grupi surve või koostöö mõjust ja analüüsib neid; 3) Toob mitu näidet otsuste tagajärgedest (klass, kogukond, kooli reeglid) ja analüüsib, kuidas

	kooli/klassiga seotud tagajärjed); 4) IÕ27 lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused ; 5) IÕ40 toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest; 6) IÕ43 kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele; 7) IÕ44 demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.	plusse/miinuseid.	erinevad otsused mõjutavad teisi; 4) Osaleb aktiivselt rühmatöös, pakub mitmeid lahendusi, analüüsib selgelt nende plusse ja miinuseid, arvestab grupi seisukohti.
Interneti turvalisus ja teadlikkus ohtudest (3 tundi)	1) ÜÕ19 toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest; 2) ÜÕ20 loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida; 3) ÜÕ21 nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult; 4) ÜÕ22 teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt.	1) Turvalise veebilehe loomine rühmatöona; 2) Pankade turvameetmeteg a tutvumine ja arutelu; 3) Kooli tuleohutusreegli tega tutvumine, KEAT.	1) Loob funktsionaalse ja turvalise veebilehe, kus on arvestatud andmete kaitset; selgitab rühmatöö käigus tehtud turvameetmeid; 2) Osaleb aktiivselt arutelus, toob näiteid pankade turvameetmetest ja selgitab, kuidas need aitavad ennast kaitsta; 3) Oskab käituda tuleohutuse korral, teab kuidas kutsuda ja anda abi.

Moodul 4. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus – jätkusuutlik elukeskkond (35 tundi)

Teema	Õpiväljundid	Praktilised ülesanded	Hindamine ja tagasiside
Ettevõtluse põhitõdede kordamine	Õpilane: 1) EE4-1 selgitab ettevõtluse mõisteid; 2) EE4-2 saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonnas; 3) EE4-3 on positiivse hoiakuga ettevõtluse ja ettevõtjate suhtes.	1) Arutelu: ettevõtluse roll ühiskonnas ja koolis.	2) Mida hinnatakse: ettevõtluse mõistete tundmine, seoste loomine igapäevaeluga; 3) Kuidas hinnatakse: arutelus osalemine, suulised/kirjalikud vastused; 4) Millal arvestatakse: kui õpilane oskab seostada mõisteid enda kogemustega.
Elukeskkond ja jätkusuutlik ringmajandus	Õpilane: 1) EE4-4 suhtub vastutustundlikult elukeskkonda ja mõistab, kuidas meie tegevused mõjutavad seda; 2) EE4-5 teab, mida tähendab jätkusuutlikkus ja kuidas olla keskkonnasõbralik; 3) EE4-6 mõistab ringmajanduse kontseptsiooni ja seda, kuidas see aitab ressursse säästa ja jäätmeid vähendada.	1) Millised tegevused ja tooted reostavad/säästavad meie elukeskkonda?	1) Mida hinnatakse: arusaam jätkusuutlikkusest ja ringmajandusest, keskkonnateadlik käitumine; 2) Kuidas hinnatakse: arutelud, ülesannete lahendamine, näidete toomine; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane oskab selgitada oma seisukohti ja tuua näiteid keskkonnasäästlikest tegevustest.
Toote idee (õpilasleiutise idee) ja tootearendus	Õpilane: 1) EE4-7 uurib ja kirjeldab materjali ja toote omadusi ringmajanduse kontekstis; 2) EE4-8 valmistab erinevatest materjalidest tooteid, kasutades sh tootearenduse põhimõtteid;	1) Tooteidee ja tootearenduse mõisted; tooteleiutise joonis ja kirjeldus; 2) Küsitluse koostamine ja läbiviimine.	1) Mida hinnatakse: loovus ja oskus seostada ringmajanduse põhimõtteid tootearendusega; 2) Kuidas hinnatakse: idee esitlemine, joonis ja kirjeldus, prototüübi loomine; 3) Millal arvestatakse: pärast idee, joonise ja

			prototüübi esitamist õpilastele konkursile ja/või teaduskonverentsile .
Ärimudel	Õpilane: 1) EE4-9 koostab ärimudeli toote/ teenuse kohta.	1) Ärimudeli loogika ja teostatavus.	1) Mida hinnatakse: ärimudeli koostamise oskus; 2) Kuidas hinnatakse: Business Model Canvas koostamine ja selgitamine; 3) Millal arvestatakse: kui ärimudel on valminud ja esitatud.
Turu-uuring, tootmine, hinna määramine ja müük	Õpilane: 1) EE4-10 viib läbi lihtsa turu-uuringu, et selgitada välja oma toote vajadus sihtühkonna seas; 2) EE4-11 osaleb toote valmistamise protsessis; 3) EE4-12 selgitab, miks tootel on hind ja kuidas tema toote hind kujunes; 4) EE4-13 osaleb oma toote müügi protsessis; 5) EE4-14 analüüsib müügi protsessi.	1) Turu-uuring. Tootmisideed ja -võtted; hinna kujundamine; müük (laad).	1) Mida hinnatakse: turu-uuringu läbiviimine, toote valmistamine, hinna põhjendamine, müügi protsessis osalemine; 2) Kuidas hinnatakse: küsitluse tulemuste analüüs, toote valmistamise vaatlus, hinna põhjendus, osalemine müügisituatsioonis (laad/e-pood); 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on kõik etapid läbi viinud ja oma tulemusi selgitanud.
Projekt: üritus koolis (reklaam, läbiviimine, analüüs)	Õpilane: 1) EE4-15 osaleb meeskonna ürituse kavandamises; 2) IÕ11 mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid	1) Meeskonnas ürituse kavandamine ja läbiviimine; reklaammaterjalide loomine (plakat, digireklaam); 2) Ürituse kajastus.	1) Mida hinnatakse: meeskonnatöö, loovus, analüüsivõime, ürituse kajastus; 2) Kuidas hinnatakse: õpetaja ja kaaslaste tagasiside, ürituse

	ettevõtlikust tegutsemisest; 3) EE4-16 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja kasutab neis allikates sisalduvat infot enda tarbeks; 4) EE4-17 osaleb ürituse läbiviimisel; 5) EE4-18 koostab reklaami; 6) EE4-19 näitab head ettevõtlikku eeskju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja koolielus 7) EE4-20 analüüsib ürituse toimumise järel, mis läks hästi ja mida saaks paremini teha.		vaatlus, eneseanalüüs, ürituse kajastus; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on osalenud vähemalt ühes etapis ja suudab oma panust kirjeldada.
Ettevõtlikkus kogukonnas (KETT praktika)	Õpilane: 1) EE4-21 kirjeldab noorte võimalusi kogukonnas; 2) EE4-22 näitab head ettevõtlikku eeskju oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja kogukonnas (KETT praktika). 3) IÕ12 seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.	1) Kogukonnas osalemine (vabatahtliktoõ või ürituse korraldamine kogukonnas).	1) Mida hinnatakse: osalemine kogukonna tegevuses, ettevõtlik hoiak; 2) Kuidas hinnatakse: kogemuste esitus, arutelu, eneseanalüüs; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on aktiivselt osa võtnud vabatahtlikust tegevusest ja kirjeldab oma kogemust.

Moodul 5. Arutlusõpetus. Arutlemine, argumenteerimine ja demokraatia (35 tundi)

Teema	Õpiväljundid	Praktilised ülesanded	Hindamine ja tagasiside
Sissejuhatus argumenteerimisse (13 tundi) <u>Kohustuslikud teemad:</u>	Õpilane: 1) AÕ1 kirjeldab suhtlemisel tekkivaid tõkkeid;	1) Argumenteerimise peatükk Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel ;	1) Tagasisidestamis el lähtutakse argumendi mudelist ning jälgitakse, kas

1) suhtlusmudel; 2) veenvuse teooria ja komponendid; 3) argumendi mudel; 4) argumendi koostamine; 5) ümberlüke; 6) vastuargument 7) demokraatia ja osalus	2) AÕ2 nimetab veenva sõnavõtu erinevaid komponente; 3) AÕ3 saab aru, mis on argument; 4) AÕ4 kirjeldab argumenteerimiseks vajalikke eeldusi; 5) AÕ5 nimetab argumendi osasid; 6) AÕ6 loob argumendi mudeli abil iseseisvalt argumente erinevatel teemadel; 7) AÕ7 mõistab mõistete „ümberlüke ja „vastuargument“ erinevusi; 8) AÕ8 vastab enda mõtteid põhjendades ja tõestades kaasõpilaste esitatud seisukohtadele; 9) ÜÕ10 kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel; 10) ÜÕ11 osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.	2) Suhtluse peatükk Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel ; 3) Argumenteerimise harjutamiseks ja kinnistamiseks sobivad harjutused Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel ; 4) Ümberlückkamise õppimiseks sobivad harjutused Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel ; 5) Arutelu: demokraatia roll koolielus. Õpilaste otsustusprotsessid.	õpilane on mõistnud nelja osa – väide, seletus, tõestus ja järeldus – vahelisi erinevusi; 2) Aktiivne osavõtt mängudest ja harjutustest.
Argumenteerimine ja teabekeskond (8 tundi) <u>Kohustuslikud teemad:</u> 1) demagoogia; 2) fakt ja arvamus; 3) struktuurne lugemine ja/või kuulamine; 4) info usaldusväärsus	Õpilane: 1) AÕ9 nimetab levinuimad demagoogiavõtteid; 2) AÕ10 tunneb ära levinuimad demagoogiavõtteid; 3) AÕ11 selgitab argumendi ja demagoogia vahelist erinevust; 4) AÕ12 eristab fakte arvamusest;	1) Demagoogiavõtteid kirjeldav peatükk Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel ning teemat tutvustav video ; 2) Fakti ja arvamuse eristamist tutvustav video ning sellekohane harjutus; 3) Struktuurne lugemine või	1) Kokkuvõtliku harjutuse hindamine; 2) Aktiivne osavõtt tegevuste vältel ning arutelusse panustamine.

ja selle hindamine. <u>Süvendavad ja laiemad teemad:</u> 1) meedia ja massimeedia vahendid; 2) sotsiaalmeedia kui infokeskkond.	5) AÕ13 leiab tekstist argumente või selle osasid või märkab nende puudumist; 6) AÕ14 hindab teabe usaldusväärsust.	kuulamine ning tutvustav õppevideo ; 4) Allikakriitilisuse ja viitamise teemaline harjutus ning materjal info usaldusväärsuse hindamiseks; 5) Kokkuvõttev harjutus argumenteerimise ja teabekeskkonna teemadel.	
Retoorika ja avalik esinemine (6 tundi) <u>Kohustuslikud teemad:</u> 1) kõne liigid; 2) kõne struktuur; 3) avalik esinemine ja esinemishirm; 4) kõnelemisstiil.	Õpilane: 1) AÕ15 kirjeldab kõnede erinevaid eesmärgi; 2) AÕ16 selgitab esituse olulisust kõnepidamise puhul; 3) AÕ17 teab, kuidas kõnet üles ehitada; 4) AÕ18 nimetab esinemishirmu peamised põhjused ning viise, kuidas sellega toime tulla; 5) AÕ19 analüüsib end avaliku esinejana; 6) AÕ20 nimetab heale kõnepidajale iseloomulikke tunnuseid ning püüab neid iseseisvalt rakendada.	1) Õpik „Veenmiskunst“ (Katrin Aava, 2003); 2) Teooriapeatükk „ Kõne “ Eesti Vaitlusseltsi õppematerjalide lehel; 3) Esitatud kõne analüüs ning selle positiivsete külgede väljatoomine; 4) Avaliku esinemise õppimist toetavad harjutused Eesti Vaitlusseltsi õppematerjalide lehel .	1) Hinnatakse õpilaste töö tulemusi erinevate harjutuste raames; 2) Aktiivne osavõtt mängudest ja harjutustest; 3) Kõnevõistluse osalemine.
Sissejuhatus väitlusesse (8 tundi) <u>Kohustuslikud teemad:</u> 1) vahemärkused; 2) argumentide leidmine ja ettevalmistus;	Õpilane: 1) AÕ21 kirjeldab väitlusformaati; 2) AÕ22 oskab kasutada vahemärkusi ning selgitab nende seost igapäevaeluga; 3) AÕ23 leiab eakohaste teemade puhul koos	1) Formaaditutvustuse peatükk Eesti Vaitlusseltsi õppematerjalide lehel ; 2) Näidisväitluse kasutamise KK-formaadi kinnistamiseks;	1) Aktiivne osavõtt mängudest ja harjutustest; 2) Soovi korral saab lisaks suulisele väitlusele hinnata

3) raamistik ja kaasus 4) demokraatia ja osalus	tiimikaaslastega vähe malt kaks argumenti nii jaatavalt kui eitavalt poolelt; 4) AÕ24 nimetab kaasuse erinevaid osasid; 5) AÕ25 leiab kaasuse toetamiseks sobivat tõestusmaterjali, analüüsisid sealjuures selle usaldusväärsust; 6) ÜÕ10 kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel; 7) ÜÕ11 osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades.	3) Vahemärkuste peatükk Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel. Soovi korral võib kasutada vahemärkuste tegemise arendamiseks mõeldud tunnikava (samas kättesaadav); 4) Ettevalmistuse peatükk Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel; 5) Kaasuse peatükk Eesti Väitlusseltsi õppematerjalide lehel.	õpilaste kirjutatud kaasust.
--	---	---	------------------------------

Moodul 6. Ettevõtlikkus ja ettevõtlus – seadused ja uurimistöõ (35 tundi)

Teema	Õpiväljundid (EÕ, MMF)	Praktilised ülesanded	Hindamine ja tagasiside
Ettevõtluse põhitõdede kordamine	Õpilane: 1) EE6-1 selgitab ettevõtluse mõisteid; 2) EE6-2 saab aru ettevõtluse tähtsusest igapäevaelus ja ühiskonnas; 3) EE6-3 on positiivse hoiakuga ettevõtluse ja ettevõtjate suhtes.	1) Arutelu: ettevõtluse võimalused ja takistused.	1) Mida hinnatakse: ettevõtluse mõistete tundmine ja seoste loomine; 2) Kuidas hinnatakse: arutelu osalemine; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane oskab selgitada

			ettevõtluse olulisust.
Toote idee (õpilasleiutise idee) ja tootearendus	Õpilane: 1) EE6-4 uurib ja kirjeldab materjali ja toote omadusi ringmajanduse kontekstis; 2) EE6-5 valmistab erinevatest materjalidest tooteid, kasutades sh tootearenduse põhimõtteid.	1) Tooteidee ja tootearenduse mõisted; tooteleiutise joonis ja kirjeldus.	1) Mida hinnatakse: loovus ja oskus seostada ringmajanduse põhimõtteid tootearendusega; 2) Kuidas hinnatakse: idee esitlemine, joonis ja kirjeldus, prototüübi loomine. 3) Millal arvestatakse: pärast idee, joonise ja prototüübi esitamist õpilasleiutajate konkursile ja/või teaduskonverentsile.
Seadusandlus	Õpilane: 1) EE6-6 teab oma õigusi ja kohustusi kui klient ja ettevõtja; 2) EE6-7 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja esitab neis allikates sisalduvat infot.	1) Tarbijakaitseseadus; 2) Reklaamiseadus; 3) Töölepinguseadus.	1) Mida hinnatakse: teadmised õigustest ja kohustustest kliendi ja ettevõtjana; 2) Kuidas hinnatakse: arutelud, juhtumite analüüs, töölehtede täitmine; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane oskab seadusi

			näidetega seostada.
Ärimudel	Õpilane: 1) EE6-8 koostab ärimudeli toote/ teenuse kohta.	1) Ärimudeli loogika ja teostatavus	1) Mida hinnatakse: ärimudeli loogilisus ja teostatavus; 2) Kuidas hinnatakse: Business Model Canvas koostamine ja esitlemine; 3) Millal arvestatakse: kui ärimudel on koostatud ja esitletud.
Turu-uuring, tootmine, hinna määramine ja müük	Õpilane: 1) EE6-9 viib läbi lihtsa turu-uuringu, et selgitada välja oma toote vajadus sihtrühma seas; 2) EE6-10 osaleb toote valmistamise protsessis; 3) EE6-11 selgitab, miks tootel on hind ja kuidas tema toote hind kujunes; 4) EE6-12 osaleb oma toote müügi protsessis; 5) EE6-13 analüüsib müügi protsessi.	1) Turu-uuring; 2) Tootmisideed ja -võtted; hinna kujundamine; müük (laat).	1) Mida hinnatakse: turu-uuring, tootmine, hinna põhjendus, müügi protsessis osalemine; 2) Kuidas hinnatakse: küsitluse tulemuste analüüs, toote valmimise vaatlus, hinna põhjendus, osalemine müügisituatsioonis; 3) Millal arvestatakse: kui kõik etapid on läbitud ja tulemused esitatud.

Projekt: üritus koolis (reklaam, läbiviimine, analüüs)	Õpilane: 1) EE6-14 osaleb meeskonna ürituse kavandamises; 2) IÕ11 mõistab oma võimalusi algetada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest; 3) EE6-15 kasutab erinevaid teabeallikaid, tõlgendab ja kasutab neis allikates sisalduvat infot enda tarbeks; 4) EE6-16 osaleb ürituse läbiviimisel; 5) EE6-17 koostab reklaami; 6) EE6-18 näitab head ettevõtlikku eeskujut oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja koolielus; 7) EE6-19 analüüsib ürituse toimumise järel, mis läks hästi ja mida saaks paremini teha.	1) Meeskonnas ürituse kavandamine ja läbiviimine; 2) reklaammaterjalide loomine (plakat, digireklaam). Ürituse kajastus.	1) Mida hinnatakse: meeskonnatöö, loovus, analüüsivõime, ürituse kajastus; 2) Kuidas hinnatakse: õpetaja ja kaaslaste tagasiside, ürituse vaatlus, eneseanalüüs, ürituse kajastus; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on osalenud vähemalt ühes etapis ja suudab oma panust kirjeldada.
Ettevõtlikkus kogukonnas (KETT praktika)	Õpilane: 1) EE6-20 kirjeldab noorte võimalusi kogukonnas; 2) EE6-21 näitab head ettevõtlikku eeskujut oma tegevuse ja suhtumisega, olles aktiivne osaleja kogukonnas (KETT praktika); 3) IÕ-12 seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.	1) Kogukonnas osalemine (vabatahtlik töö või ürituse korraldamine kogukonnas)	1) Mida hinnatakse: aktiivsus ja ettevõtlik hoiak kogukonnas; 2) Kuidas hinnatakse: kogemuste esitus, arutelu, eneseanalüüs; 3) Millal arvestatakse: kui õpilane on praktikas osalenud ja oma panust selgitanud.

Uurimistöö läbiviimine	Õpilane: 1) EE6-22 viib läbi väikese uurimistöö ettevõtlikkuse või jätkusuutliku elukeskkonna teemal; 2) EE6-23 otsib ja analüüsib usaldusväärset infot digikeskkondadest; 3) EE6-24 rakendab allikakriitilisust; 4) EE6-25 kasutab ettevõtlusteadmisi; 5) EE6-26 koostab kirjaliku uurimistöö nõuetekohase vormistusega; 6) EE6-27 esitleb oma uurimistöö tulemusi arusaadavalt kaaslastele.	1) Väike uurimistöö ettevõtlikkuse või jätkusuutliku elukeskkonna teemal.	2) Mida hinnatakse: uurimisküsimuse püstitus, infoallikate kasutus, allikakriitilisus, töö vormistus, esitluse selgus; 3) Kuidas hinnatakse: kirjaliku töö hindamine, suuline esitus, kaaslaste küsimustele vastamine; 4) Millal arvestatakse: kui töö on tähtjaks esitatud, vastab vormistusnõuetele ja on klassile esitletud.
------------------------	--	---	---